POWIAT SZCZYCIEŃSKI
dzieje

Dzieje Powiatu Szczycieńskiego

Dzieje Powiatu Szczycieńskiego

Geschichte des Landkreises Szczytno
The history of the District of Szczytno

Powiat szczycieński powołano 1 lutego 1818 roku jako jeden z dwudziestu powiatów rejencji królewieckiej, utworzonej w 1808 roku prowincji Prusy. Stan ten przetrwał, z niewielkimi zmianami w podziale administracyjnym, do 23 stycznia 1945 roku, kiedy to do Szczytna – siedziby powiatu – weszła Armia Czerwona. 26 maja 1945 roku radziecki komendant miasta, pułkownik Romanienko, przekazał władzę administracyjną pierwszemu powojennemu staroście Walterowi Późnemu.

Powiat szczycieński w zasadzie zachował przedwojenne granice. Dołączono do niego jedynie gminę Jedwabno.

Der Landkreis Szczytno entstand am 01. Februar 1818 als ein von den 20 Landkreisen des Regierungsbezirks Königsberg, der 1808 entstandenen Provinz Preußen. Dieser Zustand blieb außer kleinen Änderungen in Verwaltungsteilung bis zum 23. Januar 1945, als nach Szczytno – dem Sitz des Landkreises – die Rote Armee ankam. Am 26. Mai 1945 übergab der Stadtkommandant, Oberst Romanienko, die Verwaltung dem ersten nach dem Krieg Bezirkshauptmann Walter Późny.

Der Landkreis Szczytno hat im Prinzip die Vorkriegsgrenzen behalten. Es wurde dazu nur die Gemeinde Jedwabno angefügt.

The District of Szczytno was established on the 1st February 1818 as one of the twenty districts of Regierungsbezirke, which was created in 1808 within the Province of Prussia. This form survived, with the application of minor changes within the administrative division, until the 23rd January 1945, when Szczytno – the district capital – was visited by the Red Army. On the 26th May 1945, the Soviet commander of the city, lieutenant Romanienko, handed over the administrative power to the first post-war district prefect in the person of Walter Późny.

In fact, the District of Szczytno was allowed to preserve its pre-war boundaries with the addition of the Jedwabno commune.

W wyniku zmian administracyjnych terytorium państwa w 1975 roku uległy w Polsce likwidacji powiaty i zwiększono liczbę województw z 17 do 49. Dwuszczeblowy podział władzy – województwo-gmina – nie sprawdził się jednak w praktyce. Po zmianach polityczno-ustrojowych w 1989 roku zrodził się pomysł powrotu do starego, sprawdzonego przez wieki w Polsce, a także w sąsiednich krajach, systemu trójszczeblowego podziału władzy. Decyzją Sejmu Rzeczypospolitej od 1 stycznia 1999 roku przywrócono poprzedni podział administracyjny. Jednym z utworzonych wówczas 379 powiatów w Polsce został powiat szczycieński z siedzibą w Szczytnie.

Infolge der Verwaltungsänderungen des Stadtgebietes im Jahre 1975 verschwanden in Polen Landkreise und man hat die Zahl der Wojewodschaften von 17 auf 49 vergrößert. Zweistufige Gewaltteilung-Wojewodschaft-Gemeinde – hat sich in der Praxis jedoch nicht bewährt. Nach den Änderungen in der Politik und im System im Jahre 1989 wollte man zum alten, über Jahre in Polen und anderen Nachbarstädten bewährten dreistufigen System der Gewaltteilung zurückkehren. Mit der Entscheidung von Parlament der Republik Polens wurde seit dem 1. Januar 1999 die ehemalige Verwaltungsteilung wiederhergestellt. Als ein aus diesen damals gegründeten 379 Landkreisen erschien der Landkreis Szczytno mit dem Sitz in Szczytno.

Due to the introduction of the administrative changes carried out upon the nationwide scale, in 1975, the level of districts was removed. Moreover, the number of voivodships increased from 17 to 49. However, two-levelled division of power – voivodship-district – did not succeed in practice. After the implementation of political changes as well as changes to the political system, in 1989, there occurred the proposal for the restoration of the old method, verified throughout the centuries of the Polish history, as well as within the administrative structure of the neighbouring countries, namely three-level division of power. As the result of the decision undertaken by the Parliament of the Republic of Poland, on the 1st January 1999, the previous administrative division was restored. Thus, one of the 379 created, due to such decision, Polish districts, was constituted by the District of Szczytno, with its seat in the city of Szczytno.

Miasto Szczytno (dawniej Ortelsburg)

Die Stadt Szczytno (ehemaliger Ortelsburg)
The city of Szczytno (formerly Ortelsburg)

Początek miastu Szczytno dała osada, która powstała w czasach prehistorycznych, a zlokalizowana nad dwoma jeziorami. Obydwa nosiły polskie nazwy – Szczytno Większe (łac. Major) oraz Szczytno Mniejsze (łac. Minor), dziś nazywane Zamkowymi lub Domowymi – Dużym i Małym.

Polska nazwa miasta Szczytno wywodzi się od słowa Scithno, co oznaczało kiedyś szczyt, np. wzgórza, na którym został wzniesiony zamek. Według innych źródeł pochodzi ona od osadników, którzy trudnili się wyrabianiem średniowiecznych, drewnianych tarcz zwanych szczytami. Tą samą nazwą określano metalowe okucia tarcz oraz zakończenia włóczni. Niemiecka nazwa miasta – początkowo Ortofsburg, później zaś Ortelsburg – pochodzi od wielkiego szpitalnika i jednocześnie komtura elbląskiego Ortolfa z Trewiru (1354–1371). Nazwa niemiecka Ortelsburg przestała obowiązywać w 1945 roku.

Der Anfang der Stadt Szczytno war eine Siedlung, die in den vorgeschichtlichen Zeiten entstanden ist, und an zwei Seen lokalisiert ist. Die beiden Seen hatten polnische Namen – Szczytno Większe (lat. Major) und Szczytno Mniejsze (lat. Minor), heute heißen sie Zamkowe und Domowe – Duże und Małe.

Der polnische Name Szczytno stammt aus dem Wort Scithno, was damals die Spitze eines Berges bedeutete, auf dem ein Schloss gebaut wurde. Nach anderen Quellen stammt sie von den Ansiedlern, die mittelalterliche Holzschilder hergestellt haben, die als "Szczyty" genannt wurden. Denselben Namen hatten die Metallbeschläge der Schilder und die Lanzenspitzen. Der deutsche Namen der Stadt – am Anfang Ortofsburg, später Ortelsburg – stammt von einem großen Krankenhausarbeiter und gleichzeitig einem Komtur aus Elbląg Ortolf von Trier (1354 – 1371). Der deutsche Name funktioniert seit 1945 nicht mehr.

The beginnings of the city of Szczytno date back to the settlement established in the prehistoric times and localized by two lakes. Both lakes bore Polish names – Major Szczytno (lat. Major) and Minor Szczytno (lat. Minor). Today they are referred to as the Castle or Home – the Great and Little Lakes

The Polish counterpart of the city of Szczytno originates from the word Scithno, which once denoted a peak, for example the peak of a hill, on which the castle was erected. According to other sources, it originates from the settlers, who were preoccupied with the manufacture of medieval, wooden shields, called peaks (szczyty). The same name denoted shield metal fittings and spear edges. On the other hand, the German name of the city – at first Ortofsburg, later Ortelsburg, comes from the name of the great hospitaller and komtur of Elbląg, Ortolf from Trewir (1354–1371). The German name Ortelsburg stopped being in force in 1945.

Hier ruht

Obydwie wojny światowe odcisnęły swoje okrutne piętno na mieście, co było następstwem przemieszczania się przez nie frontów. Mimo wielu wojennych zniszczeń, piękno miasta podkreślają liczne zabytki – ruiny zamku krzyżackiego z połowy XIV wieku, monumentalny ratusz miejski z 1937 roku z wewnętrznym dziedzińcem i 46-metrową wieżą.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny – wybudowany w latach 1898–1899 w stylu neogotyckim, konsekrowany w 1903 roku – należy do grupy świątyń katolickich wznoszonych na Mazurach w drugiej połowie XIX wieku, reprezentujących typ malowniczej architektury ożywionej czerwienią ceglanych ścian.

Cmentarz żydowski powstał w 1815 roku, trzy lata po tym, jak do miasta przybyła dość liczna grupa Żydów, tworząc gminę żydowską. W 1836 roku wybudowano synagogę w miejscu, gdzie dziś przy ulicy Polskiej stoi budynek wielorodzinny. Podczas tzw. nocy kryształowej z 9 na 10 listopada 1938 roku bojówki hitlerowskie spaliły świątynię. Obecnie jedyną pamiątką po gminie żydowskiej jest cmentarz żydowski przy ulicy Łomżyńskiej. Jest on najlepiej zachowanym ze wszystkich tego typu cmentarzy na Warmii i Mazurach.

Die beiden Weltkriege prägten sich in der Stadt sehr grausam aus, was eine Folge der verlagerten sich dort Fronten war. Trotz vielen kriegerischen Zerstörungen wird die Schönheit der Stadt durch vielen Sehenswürdigkeiten angedeutet – die Ruinen des Kreuzritterschlosses aus der Hälfte des XIV Jh., ein gewaltiges Rathaus aus 1937 mit innerer Erbschaft und 46 m großem Turm.

Die St. Mariä-Himmelfahrt-Pfarrkirche –in den Jahren 1898 – 1899 im neogothischen Stil gebaut, konsekriert im Jahre 1903 – gehört zu der Gruppe von katholischen Tempeln, die in Masuren in der zweiten Hälfte des XIX Jh. gebaut wurden und sich mit malerischer Architektur mit roten Wänden aus Ziegeln auszeichnen.

Der Judenfriedhof entstand 1815, drei Jahre danach, als in die Stadt eine zahlreiche Gruppe von Juden ankam und eine Judengemeinde gründete. 1836 wurde dort eine Synagoge gebaut, wo heute in der Polska Strasse ein Mehrfamilienhaus steht. In der sog. „Kristallnacht" vom 9. zum 10. November 1938 haben die Kampftruppen von Hitler diesen Tempel verbrannt. Das einzige Andenken an jüdische Gemeinde ist der Judenfriedhof in der Łomżyńska Strasse. Er ist ein von allen solchen in Ermland und Masuren best erhaltener Friedhof.

Both wars left vicious scars upon the city, the fact which was the consequence of the fronts moving throughout the area. Despite a lot of devastation, the beauty of Szczytno is emphasized with numerous monuments – the ruins of Teutonic castle from the middle of the 14th century, monumental city hall from 1937 with internal backyard and 46 metre tower.

The parish church of the Blessed Virgin Mary Assumption – erected between 1898-1899 within the Neogothic style, consecrated in 1903 – belongs to the group of Catholic temples, erected in the region of Masuria in the second half of the 19th century, which represent the type of picturesque architecture animated with the red brick colour of the walls.

The Jewish cemetery was founded in 1815, three years after the city was visited by a considerably numerous group of Jews, who established a Jewish commune here. Year 1836 saw the erection of a synagogue in the place where nowadays one may find the residential estate upon Polska Street. During the so-called crystal nigh, on the 9th/10th November 1938, Hitler's militia squads burnt the temple. Contemporarily, the only memento of the Jewish commune is constituted by the Jewish cemetery by Łomżyńska Street. It is the best preserved this type of cemetery within the region of Warmia and Masuria.

JÄGERKASERNE
GRAF YORK

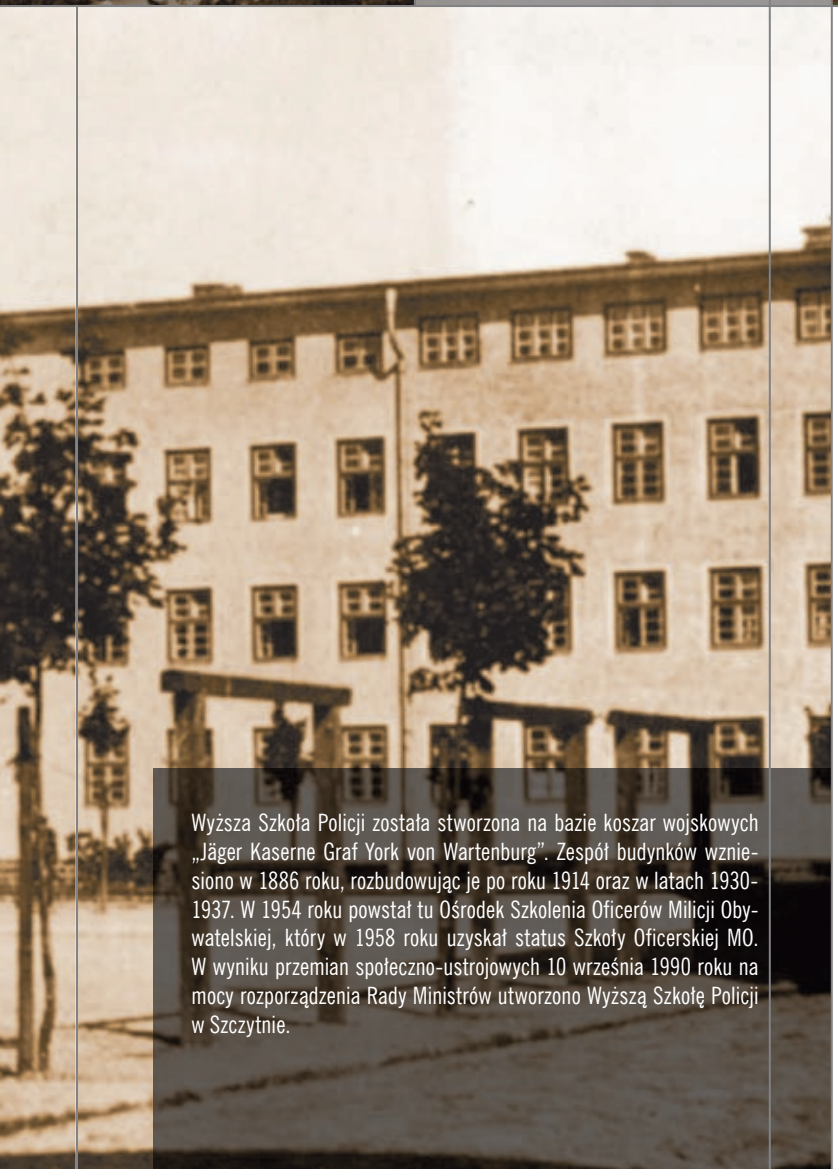

Wyższa Szkoła Policji została stworzona na bazie koszar wojskowych „Jäger Kaserne Graf York von Wartenburg". Zespół budynków wzniesiono w 1886 roku, rozbudowując je po roku 1914 oraz w latach 1930-1937. W 1954 roku powstał tu Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej, który w 1958 roku uzyskał status Szkoły Oficerskiej MO. W wyniku przemian społeczno-ustrojowych 10 września 1990 roku na mocy rozporządzenia Rady Ministrów utworzono Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie.

Die Polizeihochschule wurde auf Basis der Militärkasernen "Jäger Kaserne Graf York von Wartenburg" gegründet. Der Gebäudekomplex wurde 1886 gebaut und es wurde nach dem Jahr 1914 und in den Jahren 1930-1937 ausgebaut. 1954 entstand hier das Zentrum für Schulung von Offizieren der Bürgerpolizei, das im Jahre 1958 einen Status der Offizierschule der Bürgerpolizei gewann. Infolge der sozialen und politischen Wandelung wurde am 10. September 1990 auf Grund der Verordnung des Ministerrates eine Polizeihochschule in Szczytno gegründet.

The Police High School was established on the basis of military barracks „Jäger Kaserne Graf York von Wartenburg". The complex of buildings was erected in 1886 and developed after 1914 and between the years of 1930-1937. Year 1954 saw the establishment of the Centre of Training of Citizen's Militia Officers (Ośrodek Szkolenia Oficerów Milicji Obywatelskiej), which in 1958 obtained the status of Citizen's Militia Officer School (Szkoły Oficerskiej MO). As the result of the social and political system changes, on the 10th of September 1990, on the basis of the Ordinance of the Cabinet Government, The Police High School in the city of Szczytno was established.

Gmina Szczytno

Die Gemeinde Szczytno
The Commune of Szczytno

Na terenie gminy Szczytno znajduje się ponad 39 chałup drewnianych wpisanych do rejestru zabytków, w większości pochodzących z XIX wieku, oraz wiele obiektów sakralnych – kościół neogotycki z 1892 roku w Lipowcu, kościół murowany z częściami drewnianymi z 1938 roku w Szymanach oraz kościół barokowy z 1767 roku w Trelkowie.

Szczególną turystyczną atrakcję na terenie gminy stanowi Muzeum Rolnicze w Olszynach, które założył Zygmunt Rząp, sołtys, muzealnik, pocztowiec i antykwariusz w jednej osobie. Jego słynne już, nie tylko w województwie, niedzielne targi staroci przyciągają w sezonie wielu turystów i kolekcjonerów zarówno z kraju, jak i z zagranicy.

Lipowiec jest jedną z największych wsi na terenie powiatu szczycieńskiego, osadą targową z prawem odbywania dwóch targów i jarmarków rocznie. Od końca XIX wieku jest siedzibą parafii ewangelickiej i katolickiej. Na uwagę zasługuje kościół katolicki pw. św. Walentego i św. Jakuba.

Auf dem Gebiet der Gemeinde Szczytno befinden sich über 39 Holzhütten, die als Sehenswürdigkeiten im Register anerkannt wurden (die meisten stammen aus dem XIX Jh,) und viele Sakralbauten – neogothische Kirche in Lipowiec aus 1892, gemauerte Kirche mit Holzteilen aus 1938 in Szymany und Barokkirche aus 1767 in Trelkowo.

Besondere touristische Attraktion auf dem Gemeindengebiet bildet das Landwirtschaftsmuseum in Olszyny, das von Zygmunt Rząp gegründet wurde. Er war Gemeindevorsteher, kümmerte sich um Museen, arbeitete bei der Post und als Antiquar. Seine, schon nicht nur in der Wojewodschaft berühmte, Antiquitätenmesse zieht in der Saison viele Touristen und Sammler sowohl aus dem Lande, als auch aus Ausland an.

Lipowiec ist eine der größten Dörfer im Bezirk Szczytno, es ist eine Handelssiedlung mit dem Recht, zwei Märkten und Messen im Jahr zu veranstalten. Seit dem XIX Jh. ist es der Sitz von evangelischen und katholischen Pfarrei. Sehenswert ist hier die katholische St. Walenty und St. Jakub Kirche.

The area of the Szczytno commune hosts more than 39 wooden cottages, in majority erected within the 19th century, inscribed in the monument register along with the multitude of sacral objects – the Neogothic church from 1892 in Lipowiec, bricked church with wooden elements dating back to 1938 in the village of Szymany and the Baroque church from 1767 in the village of Trelkowo.

The special tourist attraction, upon the are of the district, is constituted by the Agricultural Museum in Olszyny, established by Zygmunt Rzap, the village administrator, the founder of the museum, the post office and an antiquarian in one person. His antiques' market, famous not only within the voivodship, attracts many tourists and collectors during the season, both those from the country and from abroad.

Lipowiec is one of the biggest villages located on the area of the District of Szczytno. Moreover, it is a market settlement with the right to host two markets and fairs a year. Since the end of the 19th century it also serves as the location of Evangelical and Catholic parish. What is worth paying attention is the attraction of the Catholic church of St. Valentine and St. Jacob.

Miasto i Gmina Pasym (dawniej Passenheim)

Die Stadt und die Gemeinde Pasym
(ehemaliger Passenheim)

The city and the commune of Pasym
(formerly Passenheim)

Układ przestrzenny oraz historyczna zabudowa stawiają Pasym w rzędzie najładniejszych miast na terenie Mazur.

Prawa miejskie (przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim) uzyskał Pasym w 1386 roku, by po 560 latach utracić je w kwietniu 1946 roku Od 1 stycznia 1997 roku ponownie staje się miastem. W wiekach XVI-XVIII trzykrotnie wielkie pożary ogarniały miasto. Podczas kampanii napoleońskiej w roku 1807 wojska francuskie stoczyły tu krwawą bitwę, odbijając miasto z rąk Rosjan i Prusaków. W 1883 roku dociera do Pasymia linia kolejowa.

Both, the city arrangement as well as the historical buildings place Pasym amongst the most beautiful Masurian cities.

Pasym obtained its city rights (the location privilege on the basis of the Law of Chełm) only in 1386, to lose it after 560 years, in April 1946. Since the 1st January 1997 it became city anew. Between the 16th and 18th centuries, huge fires raged throughout the city, on three separate occasions. Moreover, in 1807, during Napoleonic campaign, the French military, fought a bloody battle here, taking over the city from the hands of Russians and Prussians. Year 1883 saw the railway reaching the city of Pasym.

Die Raumgestaltung und historische Bauten machen Pasym zu einer der schönsten Städte in Masuren.

Die Bürgerrechte (Stiftungsurkunde auf dem Recht aus Chełmno) gewann Pasym im Jahre 1386, und verlor sie nach 560 Jahren im April 1946. Seit dem 1. Januar 1997 wurde es wieder zur Stadt genannt. Zwischen dem XVI und XVII Jh. wurde diese Stadt dreimal verbrannt. Während des Napoleons Feldzuges im Jahre 1807 haben die französischen Truppen eine blutige Schlacht geschlagen und die Stadt aus der Herrschaft von Russen und Preußen entlassen. 1883 kam nach Pasym eine Bahnlinie.

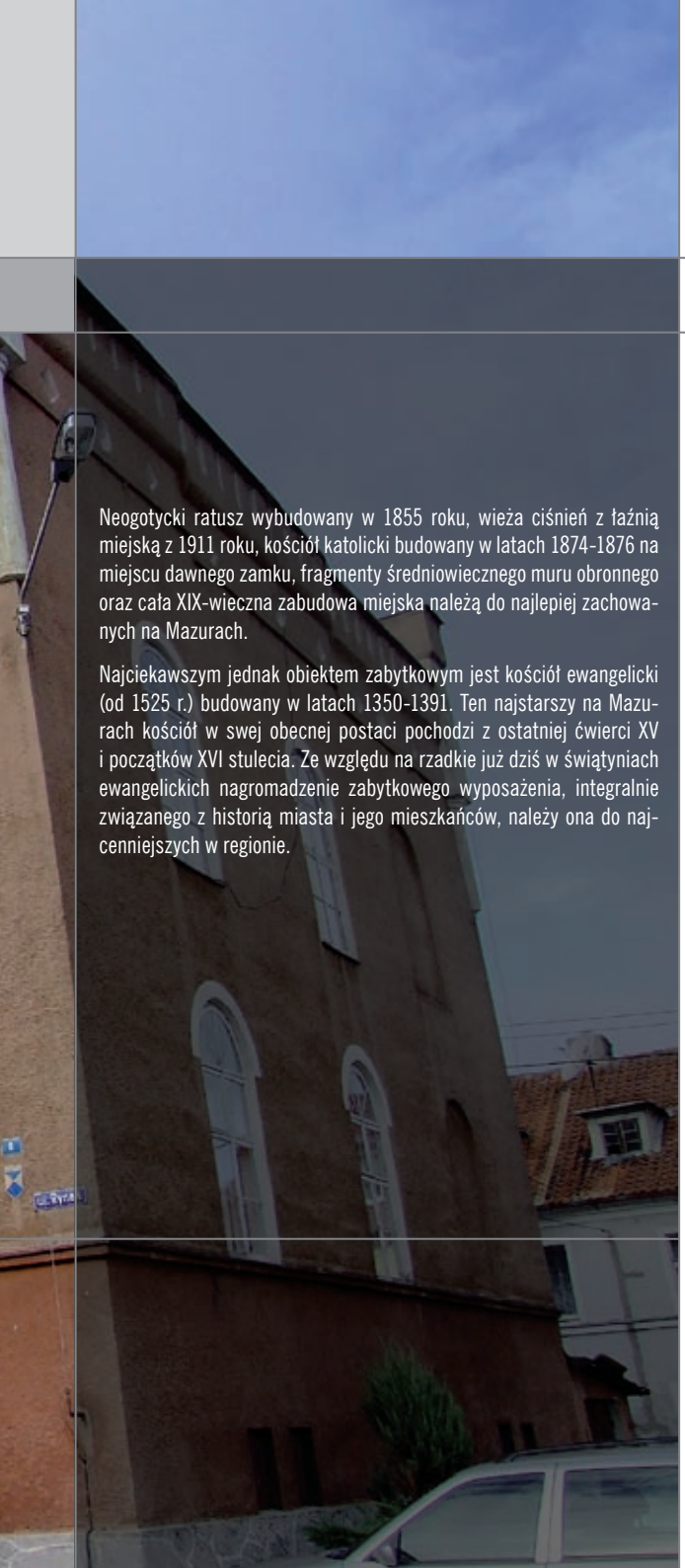

Neogotycki ratusz wybudowany w 1855 roku, wieża ciśnień z łaźnią miejską z 1911 roku, kościół katolicki budowany w latach 1874-1876 na miejscu dawnego zamku, fragmenty średniowiecznego muru obronnego oraz cała XIX-wieczna zabudowa miejska należą do najlepiej zachowanych na Mazurach.

Najciekawszym jednak obiektem zabytkowym jest kościół ewangelicki (od 1525 r.) budowany w latach 1350-1391. Ten najstarszy na Mazurach kościół w swej obecnej postaci pochodzi z ostatniej ćwierci XV i początków XVI stulecia. Ze względu na rzadkie już dziś w świątyniach ewangelickich nagromadzenie zabytkowego wyposażenia, integralnie związanego z historią miasta i jego mieszkańców, należy ona do najcenniejszych w regionie.

Neogotisches Rathaus gebaut im Jahre 1855, ein Wasserturm mit Stadtbadehaus aus dem Jahre 1911, katholische Kirche gebaut in den Jahren 1874-1876 am Platz des ehemaligen Schlosses, Fragmente der mittelalterlichen Schutzmauer und die ganze Stadtbebauung aus dem XIX Jh. gehören zu den bestbehaltenen Objekten in Masuren.

Die interessanteste Sehenswürdigkeit ist jedoch die evangelische Kirche (seit 1525), die in den Jahren 1350-1391 gebaut wurde. Diese in Masuren älteste Kirche in heutiger Form stammt aus dem Ende des XV Jh. und dem Anfang den XVI Jh. Wegen vielen Denkmälern in der Ausstattung, die mit der Geschichte der Stadt und ihrer Einwohner integral verbunden sind, was heute in den evangelischen Tempeln selten zu treffen ist, gehört sie zu den wertvollsten Objekten der Region.

Among the best preserved objects within the region of Masuria one may distinguish the Neogothic city hall built in 1855, the water tower with city bath house from the year of 1911, the Catholic church erected in 1874-1876 in the place of the former castle, fragments of the medieval defensive wall as well as city buildings, dating back to the 19th century.

However the most interesting monumental building is constituted by the Evangelical church (since 1525), built between 1350-1391. This oldest Masurian church in its contemporary appearance received within the last quarter of the 15th century and the beginnings of the 16th century. Due to its rare, as for today in Evangelical temples, accumulation of monumental decoration, it is engraved within the history of the city and within the history of its citizens; it belongs to the most precious objects within the region.

Gmina Rozogi (dawniej Friedrichshof)

Die Gemeinde Rozogi

(ehemaliger Friedrichshof)

The commune of Rozogi

(formerly Friedrichshof)

Rozogi to wieś założona w 1645 roku nad rzeczką Rozogą usytuowana na południe od Szczytna, przy drodze prowadzącej do Ostrołęki. W 1789 roku król pruski Fryderyk Wilhelm podniósł miejscowość Rozogi do rangi miasteczka. Położenie gminy na pograniczu mazursko-kurpiowskim sprawia, że mamy tu do czynienia z przenikaniem się kultur.

Atrakcjami zabytkowymi gminy są kościoły i cmentarze ewangelickie oraz lokowana w 1654 roku wieś Klon, która do dziś zachowała w większości swój pierwotny układ przestrzenny. Zabudowa zwarta, w znacznej mierze drewniana, pochodząca z drugiej połowy XIX i początku XX wieku, stanowi najpełniejszy przykład tradycyjnego budownictwa regionalnego o sporadycznie już spotykanym zdobnictwie. Klon należał do największych wsi w tej części Mazur. W XVIII wieku większość jej mieszkańców stanowili katolicy. Po upadku powstania styczniowego we wsi osiedliło się kilku powstańców, chroniąc się przed represjami ze strony Rosjan. Zarówno pożar w 1893 roku, jak i okres I wojny światowej spowodowały znaczne zniszczenia wsi. Przed drewnianym budynkiem szkoły, który zachował się do dziś, znajduje się pomnik mieszkańców wsi poległych w czasie I wojny światowej.

W Księżym Lasku stoi kościół powstały w 1928 roku zbudowany z masywnej cegły, w miejscu zbudowanego uprzednio kościoła ewangelickiego (1816 r.). Na chórze zachowały się, w ozdobnych ramach, tablice zawierające nazwiska mieszkańców parafii, którzy polegli w wojnach napoleońskich, francusko-pruskiej oraz w okresie I wojny światowej. Na dawnym cmentarzu ewangelickim znajduje się kwatera wojenna z czasów I wojny światowej, gdzie jest pochowanych dziesięciu żołnierzy armii rosyjskiej i jeden żołnierz niemiecki.

W Rozogach warto zwiedzić Izbę Muzealną Powiatu Szczycieńskiego, w której zgromadzono wiele ciekawych eksponatów z pogranicza mazursko-kurpiowskiego.

Rozogi ist ein Dorf, das 1645 am Fluss Rozoga südlich von Szczytno, auf dem Weg Richtung Ostrołęka gegründet wurde. 1789 hat der preußische König Friedrich Wilhelm den Ort Rozogi zum Rang eines Städtchens gehoben. Die Lage der Gemeinde an der Grenze zwischen Masuren und Kurpien verursacht, dass hier das Durchdrängen der Kulturen zu sehen ist.

Die Sehenswürdigkeiten der Gemeinde sind Kirchen und evangelische Friedhöfe und das Dorf Klon, das 1654 hier angelegt wurde und bis heute den größeren Teil seiner Raumgestaltung behalten hat. Dichte Bebauung, vor allem aus Holz, die aus der zweiten Hälfte des XIX Jh. und Anfang des XX Jh. stammt, ist das beste Beispiel des traditionellen Bauwesens aus dieser Region, vor allem dank der nicht mehr so oft getroffenen Ornamentik. Klon gehört zu den größten Dörfern in diesem Teil Masurens. Im XVIII Jh. waren die meisten Bewohner Katholiken. Nach dem Fall des Januaraufstandes haben sich im Dorf einige Aufständer angesiedelt, die sich vor Repressionen aus der russischen Seite geschützt haben. Sowohl der Brand im Jahre 1893, als auch die Zeit des 1. Weltkrieges verursachten erhebliche Zerstörungen im Dorf. Vor dem Schulgebäude aus Holz, das bis heute geblieben ist, befindet sich ein Denkmal der Einwohner, die im 1. Weltkrieg ums Leben gekommen sind.

Im Księży Lasek steht eine Kirche, die im Jahre 1928 aus massiven Ziegeln, an der Stelle der ehemaligen evangelischen Kirche (1816) gebaut wurde. Auf der Orgelbühne sind noch die Tafeln in beschmückten Rahmen geblieben, die die Namen der Einwohner aus der Pfarrei, die in den Napoleonkriegen, dem französisch-preußischen Krieg und im 1. Weltkrieg gestorben sind, darstellen. Auf dem ehemaligen evangelischen Friedhof befindet sich Kriegsquartier aus dem 1. Weltkrieg, wo zehn Soldaten aus der russischen Armee und ein deutscher Soldat begraben wurden.

In Rozogi lohnt es sich, die Museumstube des Bezirks Szczytno zu besuchen, wo sehr viele Exponate aus der Grenze zwischen Masuren und Kurpien gesammelt wurden.

Rozogi is a village established in 1645 by the river of Rozoga, situated to the South of Szczytno, by the Ostrołęka road. In 1789 the Prussian king Friderick Wilhelm increased the rank of the village Rozogi to the rank of a small town. Moreover, the location of the commune, i.e. on the border of the region of Masuria and the region of Kurpie, contributes to the mixing and transmission of cultures.

The monumental attractions of the commune include churches, Evangelical cemeteries and located in 1654, the village of Klon, which preserved its initial spatial arrangement until today. Narrow buildings, in majority wooden, dating back to the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, constitute one of the best examples of the traditional, regional style of architecture with unique decoration. Klon belonged to the biggest villages located in this part of the region Masuria. In the 18th century the majority of its citizens was constituted by Catholics. After the fall of the January Uprisal the a few rebels settled within the village, who sought protection from Russian repressions. Both the fire which occurred in 1893 and the time of the World War I resulted in considerable devastations of the village. In front of the wooden school building, preserved until today, there is a monument of the citizens of the village, who were killed during World War I.

The Prince Forest (Książecy Lasek) houses a church built in 1928; made of massive brick, in the location of the formerly erected Evangelical church (1816). The choir possesses decoratively framed boards, which bear the names of the inhabitants of the parish, who were killed in the times of the Napoleonic wars, the French-Prussian war and during World War I. The former Evangelical cemetery hosts war headquarters from the times of World War I, which is the burial location of ten Russian army soldiers and of one German soldier.

What is worth visiting in Rozogi is the Museum Chamber of the District of Szczytno (Izba Muzealna Powiatu Szczycieńskiego), which houses a lot of interesting exhibits of the Masuria and Kurpie borderline region

Gmina Świętajno (dawniej Schwentainen, od 1938 Altkirchen)

Die Gemeinde Świętajno (ehemaliger Schwentainen, seit 1938 Altkirchen)

The commune of Świętajno (formerly Schwentainen, since 1938 Altkirchen)

Świętajno – wieś kościelna lokowana w 1686 roku; niemal od początku swego istnienia ludna i ożywiona osada targowa. Zniszczona podczas I wojny światowej (140 domów oraz kościół). Po odbudowaniu nabrała charakteru małomiasteczkowego.

Do najcenniejszych zabytków gminy Świętajno zalicza się kościół w Jerutkach (1734 r.), kościół w Spychowie (1903 r.), kościół w Świętajnie (1908 r.), domy mieszkalne i inwentarskie w Piasutnie, Powałczynie i Jerutkach.

Swą turystyczną atrakcyjność gmina zawdzięcza położeniu wśród lasów i jezior. Bardzo dobrze jest rozwinięta gospodarka leśna i rybacka. Duża w tym zasługa Nadleśnictwa Spychowo. Przez teren gminy przebiega wiele szlaków o charakterze ponadlokalnym. Jednym z nich jest kajakowy szlak Krutyni, należący do najpopularniejszych i najbardziej urozmaiconych szlaków wodnych w kraju.

Świętajno – ein Kirchendorf entstand 1686. Fast seit Anfang seines Daseins war es eine bevölkerte und aktive Handelssiedlung. Sie wurde im 1. Weltkrieg zerstört (140 Häuser und Kirchen). Nach dem Abbau gewann sie einen kleinstädtischen Charakter.

Zu den wertvollsten Sehenswürdigkeiten der Gemeinde Świętajno zählen die Kirche in Jerutki (1734), die Kirche in Spychw (1903), die Kirche in Świętajno (1908), Wohnhäuser und Bauerhofhäuser in Piasutno, Powałczyn und Jerutki.

Ihre touristische Anziehungskraft verdankt die Gemeinde der Lage unter den Wäldern und Seen. Die Wald- und Fischerwirtschaft sind sehr gut entwickelt. Ein großes Verdienst hat dabei die Oberförsterei Spychowo. Durch das Territorium der Gemeinde verlaufen Wege mit einem überlokalen Charakter. Ein von ihnen ist ein Krutyni Kanuweg, der zu den populärsten und abwechslungsreichen Wasserwegen im Land gehört.

Świętajno is a parish village erected in 1686. Almost since the beginnings of its establishment, it used to be a highly populated as well as a market settlement. After the devastation during World War I (140 houses and a church destroyed or burnt to the ground) it was restored thanks to which it acquired its small-town character.

The most precious monuments of the Świętajno commune include the church in the village of Jerutki (1734), the church in the village of Spychowo (1903), the church in the village of Świętajno (1908), residential houses and inventory houses in the villages of Piasutno, Powałczyn and Jerutki.

The commune owes its tourist attractiveness to its location amongst forest and lakes. Moreover, it may be proud of its well developed forest and fishing economies. In this aspect, the villages owes a lot to the Spychowo Forest Inspectorate (Nadleśnictwo Spychowo). Furthermore, many tourist paths of more than a local character, run through the area of the commune, for example the canoe path of Krutyna, which belongs to the most popular and most diverse water path in the country.

Gmina Wielbark (dawniej Willenberg)

Die Gemeinde Wielbark
(ehemaliger Willenberg)

The commune of Wielbark
(formerly Willenberg)

Wielbark jest miejscowością o wyjątkowym położeniu geograficznym w otoczeniu lasów jezior i rzek oraz bogatej przeszłości historycznej. Prawa miejskie uzyskał 21 lipca 1723 roku. W 1945 roku przestaje być miastem. Pomimo tego miejscowość nadal zachowała swój małomiasteczkowy charakter, widoczny przede wszystkim w typie zabudowy złożonej z kamieniczek o ozdobnie opracowanych elewacjach, skupionych głównie w okolicach rynku, wybudowanych na przełomie XIX i XX wieku.

Wielbark ist ein Ort mit einer außergewöhnlichen geographischen Lage in der Umgebung von Wäldern, Seen und Flüssen und mit reicher geschichtlicher Vergangenheit. Die Bürgerrechte gewann sie am 21. Juli 1723. 1945 war sie keine Stadt mehr. Trotzdem hat der Ort seinen kleinstädtischen Charakter behalten, vor allem im Bautyp aus Mietshäusern mit Zierfassaden, die vor allem in der Nähe von Markt konzentriert werden und an der Wende der XIX und XX Jh. gebaut wurden, zu sehen.

Wielbark is in a unique manner located among lakes and rivers. It is also proud of its rich historical past. It obtained its city rights on the 21st July 1723 and although it lost them in 1945, Wielbark has still preserved its small-town character, visible mainly in the type of its architecture, which consists of tenements with decoratively engraved elevations, constructed at the verge of the 19th and the 20th centuries.

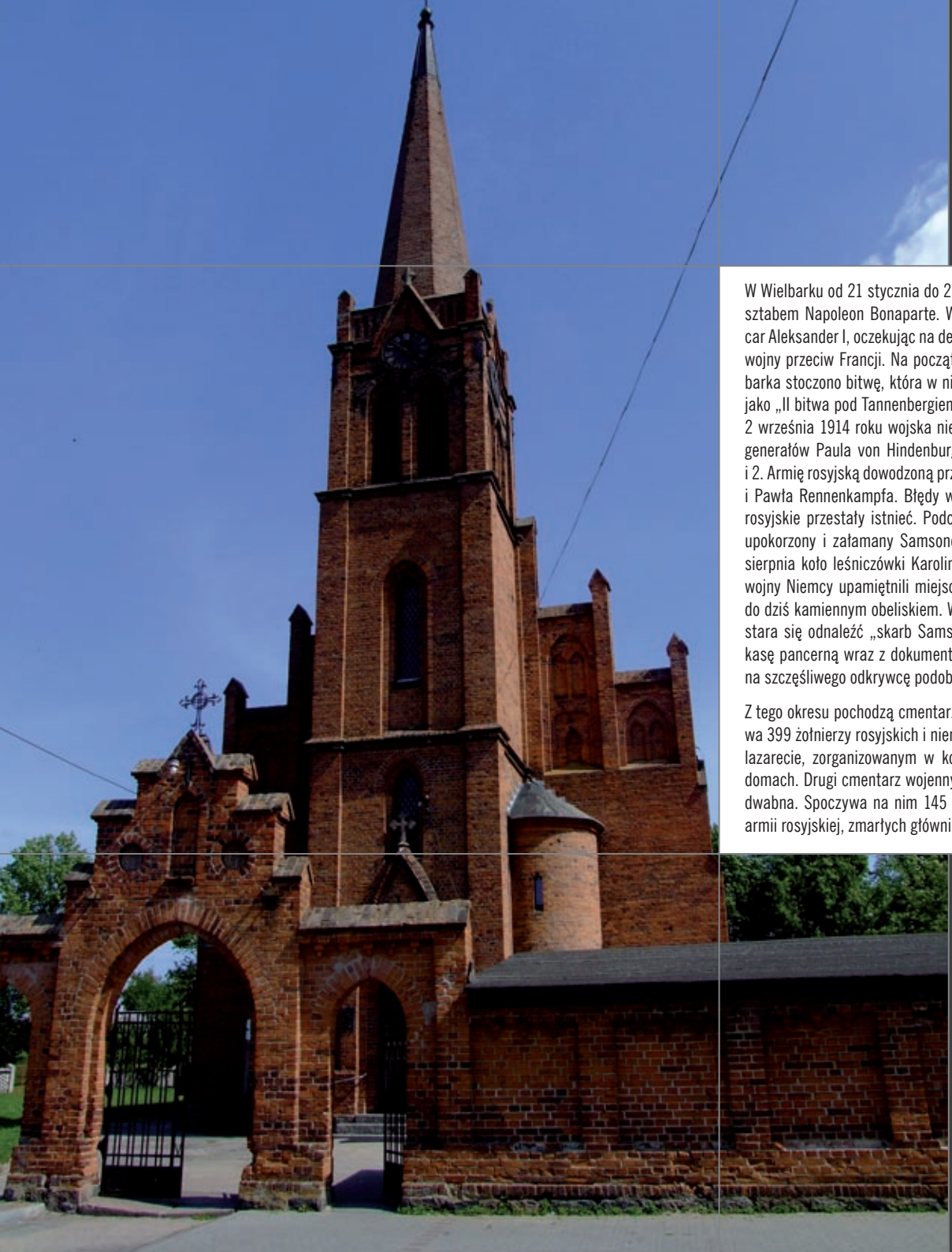

W Wielbarku od 21 stycznia do 2 lutego 1807 roku kwaterował wraz ze sztabem Napoleon Bonaparte. W styczniu 1813 roku przebywał tutaj car Aleksander I, oczekując na decyzję Prus w sprawie przystąpienia do wojny przeciw Francji. Na początku I wojny światowej w pobliżu Wielbarka stoczono bitwę, która w niemieckiej historiografii jest określana jako „II bitwa pod Tannenbergiem" (dzisiaj Stębark). Od 17 sierpnia do 2 września 1914 roku wojska niemieckie (8. Armia), dowodzone przez generałów Paula von Hindenburga i Ericha Ludendorffa, pokonały 1. i 2. Armię rosyjską dowodzoną przez generałów Aleksandra Samsonowa i Pawła Rennenkampfa. Błędy w dowodzeniu spowodowały, że armie rosyjskie przestały istnieć. Podczas próby wydobycia się z okrążenia upokorzony i załamany Samsonow popełnił samobójstwo w nocy 30 sierpnia koło leśniczówki Karolinka pod Wielbarkiem. Po zakończeniu wojny Niemcy upamiętnili miejsce śmierci gen. Samsonowa stojącym do dziś kamiennym obeliskiem. Wielu poszukiwaczy skarbów w Polsce stara się odnaleźć „skarb Samsonowa", czyli zakopaną przez Rosjan kasę pancerną wraz z dokumentami armii. W wielbarskim lesie czeka na szczęśliwego odkrywcę podobno 100 kg złotych rubli.

Z tego okresu pochodzą cmentarze wojenne. Na jednym z nich spoczywa 399 żołnierzy rosyjskich i niemieckich, którzy zmarli w miejscowym lazarecie, zorganizowanym w kościele ewangelickim, ratuszu i kilku domach. Drugi cmentarz wojenny jest położony w pobliżu szosy do Jedwabna. Spoczywa na nim 145 żołnierzy w zdecydowanej większości armii rosyjskiej, zmarłych głównie na cholerę.

In Wielbark verweilte seit dem 21. Januar 1807 Napoleon Bonaparte mit seinem Führungsstab. Im Januar 1813 hat sich hier Zar Aleksander I. aufgehalten, der auf die Entscheidung der Preußen über den Beitritt zum Krieg gegen Frankreich gewartet hat. Am Anfang des 1. Weltkrieges wurde in der Nähe von Wielbark eine Schlacht geschlagen, die in der deutschen Geschichte als "die 2. Schlacht bei Tannenberg" (heute Stębark) bezeichnet wird. Ab 17. August bis zum 2. September 1914 haben die deutschen Truppen (Die 8. Armee) unter der Führung von General Paul von Hindenburg und General Erich Ludendorff 1. und 2. russische Armee unter der Führung von General Aleksander Samsonow und General Paweł Rennenkampf besiegt. Die Führungsfehler verursachten, dass die russischen Armeen nicht mehr existierten. Bei der Probe des Herauskommens aus der Umkreisung hat der demütigte und hoffnungsloser Samsonov in der Nacht am 30. August in der Nähe von Fortshaus Karolinka bei Wielbark einen Selbstmord begangen. Nach dem Ende des Krieges haben die Deutschen den Ort des Todes von General Samsonow mit einem bis heute stehendem Steinobelisk denkwürdig gemacht. Viele Schatzsucher in Polen versuchen, "Samsonows Schatz", also eine von den Russen begrabene Panzerkasse mit den Dokumenten der Armee, zu finden. Im Wald in Wielbark warten auf den glücklichen Finder außerdem 100 kg goldenen Rubeln.

Aus diesen Zeiten stammen die Militärfriedhöfe. Auf einem liegen 399 russische und deutsche Soldaten, die in dem nicht weit entfernten Lazarett, in der organisierten evangelischen Kirche, im Rathaus und in einigen Häusern gestorben sind. Der zweite Militärfriedhof befindet sich in der Nähe von dem Weg Richtung Jedwabne. Es liegen dort 145 Soldaten meistens aus der russischen Armee, die vor allem an Cholera gestorben sind.

From the 21st January until the 2nd of February 1807, Wielbark constituted the base for Napoleon Bonaparte with his staff. Year 1813 saw the visit of tsar Alexander I, who waited here for the decision made by the Prussia with regard to joining the war on France. The beginning of World War I witnessed the battle fought near Wielbark – the battle, which in the German historiography used to be called as "the second Tannenberg battle" (today Stębark). From the 17th August until the 2nd September 1914, the German Army (the 8th Army), under the command of the generals Paul von Hindenburg and Erich Ludendorff defeated the 1st and the 2nd Russian Army, under the command of the generals Alexander Samsonow and Paul Rennenkampf. Commanding mistakes caused for the Russian armies cease from existence. During the attempt aimed at getting out of the military encirclement, humiliated and depressed Samsonow, committed suicide during the night of the 30th August, near Karolinka forester's lodge nearby the village of Wielbark. After the end of the war, the Germans commemorated the location of his death with a stone obelisk, which stands until today. Many treasure hunters from Poland have been trying to find "the Samsonow's treasure", namely a safe with army's documents buried by the Russians. Reportedly the forest in near the village of Wielbark offers 100 kg of golden roubles for their lucky founder.

It is within this period that most of the war cemeteries date back to. One of them is the place of the eternal rest for 399 Russian and German soldiers, who died at the local field hospital, organized within Evangelical church, city hall and a few houses. World War II cemetery is situated near the road to Jedwabno. It is the burial place of 145 soldiers (the vast majority of whom were Russian Army soldiers), who mainly died due to the cholera disease.

14R

Gmina Jedwabno (dawniej Gedwangen)

Die Gemeinde Jedwabno
(ehemaliger Gedwagen)

The commune of Jedwabno
(formerly Gedwangen)

Pierwsze wzmianki źródłowe dotyczące tej wioski, założonej na miejscu dawnej osady staropruskiej, pochodzą z 1397 roku. W średniowieczu występuje jako duża osada bartnicza, w 1579 roku odnotowana jako wieś parafialna o zwartej, murowanej zabudowie, miejscami o charakterze miejskim. Jedwabno jest położone w połowie drogi między Szczytnem a Nidzicą, na skrzyżowaniu z szosą prowadzącą z Olsztyna do Wielbarka. Było drugim, po Małdze, ośrodkiem ludności staropruskiej w części puszczy Patrąk, której pozostałość stanowią dzisiejsze Lasy Napiwodzkie, Dłużeckie i częściowo Korpelskie.

Erste Erwähnungen über dieses Dorf, das auf der Stelle der ehemaligen altpreußischen Siedlung gegründet wurde, stammen aus dem Jahr 1397. Im Mittelalter existiert es als eine große Beutnersiedlung, 1579 notierte als Pfarrdorf mit dichter, gemauerter Bebauung, örtlich mit dem Stadtcharakter. Jedwabno liegt zwischen Szczytno und Nidzica, in der Kreuzung mit der Landstraße aus Olsztyn nach Wielbark. Es war das zweite nach Małdza Zentrum der altpreußischen Bevölkerung im Teil des Urwaldes Patrąk, dessen Reste die heutigen Wälder in Napiwodzie, Dłużyce und teilweise in Kropelsko bilden.

The first source provided the information about this village, established in the place of the former old Prussian settlement, which dates back to 1397. In the Middle Ages it appeared as a huge settlement of wildbee keepers and in 1579 it was reported to be the parish country with tight, brick buildings sometimes of small-town character. Jedwabno is situated halfway between Szczytno and Nidzica, on the crossroads of Olsztyn and Wielbark roads. It was the second after Małda, the centre of the old Prussian population within the part of Patrąk wilderness, the remnants of which are constituted by the contemporary Napiwodzkie, Dłużeckie and partially Korpelskie Forests.

Wały ziemne na pograniczu Mazowsza i Prus pełniły wówczas funkcję muru, mającego chronić granice Mazowsza przed najazdami pogańskich Prusów. Były wznoszone przez Mazowszan od XI do XIII wieku. Granice te zaakceptowali później Krzyżacy i królowie niemieckich Prus. Ciągnące się niegdyś dziesiątkami kilometrów, zachowały się do dziś jedynie w lasach. Wyznaczały niezmiennie, prawie przez tysiąc lat, granicę północnej Polski, zmienioną dopiero w 1945 roku. Najciekawsze, mierzące 1-2 m wysokości, można zobaczyć po prawej stronie drogi prowadzącej od drogi Nidzica-Szczytno (nr 545) do wsi Wały.

Na terenie gminy Jedwabno, we wsi Małszewo, można zobaczyć karczmę z XVIII wieku. Złożona z dwóch przylegających do siebie budynków – karczmy i stajni – z zachowanym starym układem komunikacyjnym wnętrza stanowi jedyny tego typu obiekt zachowany do dziś na terenie Mazur.

Nie sposób pominąć największej atrakcji turystycznej gminy, jakimi są jeziora. Perłą tego regionu jest jezioro Świętajno (Narty) – jedno z najczystszych jezior na Warmii i Mazurach. Wiedzie tędy również szlak rzeki Omulew, znakomity do organizacji spływów kajakowych.

Die Erdschwellen an der Grenze zwischen Masowien und Preußen übten damals eine Funktion der Mauer aus, die Grenzen von Masovien vor Angriffen der heidnischen Preußen schützen sollte. Sie wurden von Masovien zwischen dem XI und XIII Jh. gebaut. Diese Grenzen wurden dann von den Kreuzrittern und den Königen der deutschen Preußen akzeptiert. Die vorher zehnte Kilometer langen Schwellen, blieben bis heute nur in den Wäldern. Sie markierten unverändert, fast eintausend Jahr, die Grenze Nordpolens und die 1945 geändert wurde. Die interessanteste, 1 – 2 m hohe Schwellen, kann man sich rechts vom Weg von Nidzica-Szczytno (Nr. 545) bis Dorf Wały anzusehen.

Auf dem Gebiet der Gemeinde Jedwabno, im Dorf Małszewo, kann man Wirtshaus aus dem XVIII Jh. sehen. Sie besteht aus neben aneinander stehenden Gebäuden – Wirtshaus und Pferdestall – mit unveränderlichem Kommunikationssystem des Inneren und ist einziges Objekt dieses Typs, das bis heute auf dem Gebiet von Masuren erhalten wurde.

Es ist unmöglich, die größte touristische Attraktion nicht zu erwähnen und zwar die Seen. Die Perle der Region ist der See Świętajno (Narty) – ein der saubersten Seen in Ermland und Masuren. Es fließt hier auch der Fluss Omulew, der ausgezeichnet für Kanuflussfahrt ist.

Ground walls located on the border of Masuria and Prussia regions, at the time, functioned as the wall, which was supposed to protect the borders of Masuria against the invasion of pagan Prussians. They were erected by the Masovian people between the period of the 11th to the 13th century. Later on, these borders were accepted both by the Teutonic knights and the kings of the German Prussia. Once extending for dozens of kilometres, nowadays remained only in the forest. Consistently, for over a thousand of years they stipulated the Polish Northern border, which was subject to change only in the year 1945. The most interesting sections, which are 1 to 2 m high, may be seen on the right side of the road leading from Nidzica to Szczytno (no. 545) to the village of Wały.

Within the Jedwabno commune, in the village of Małszewo hosts a tavern from the 18th century. It composes of two twin buildings; a tavern and a stable – with the preserved, old internal communicational arrangement, it constitutes the unique object of this kind, preserved in the region of Masuria.

When describing this commune one may not omit its biggest tourist attraction, which are constituted by the lakes. The Świętajno (Narty) lake constitutes the real pearl of this region, it is one of the purest lakes in the region of Warmia and Masuria. The current of the Omulew river, which is perfect for canoeing, may be also experienced here.

Gmina Dźwierzuty (dawniej Mensguth)

Die Gemeinde Dźwierzuty (ehemaliger Mensguth)

The commune of Dźwierzuty (formerly Mensguth)

Dźwierzuty powstały jako jedno z najstarszych osiedli na terenie latyfundiów rodu von Wildenau założonych w 1383 roku. W owym czasie były jedną z najludniejszej wsi na ziemi szczycieńskiej. W XVII wieku wybudowano kościół ewangelicki. Latem w zabytkowym kościele goszczą z koncertami wykonawcy muzyki sakralnej i poważnej. Obok kościoła znajduje się stary cmentarz ewangelicki uznawany za najlepiej zachowany tego typu obiekt sakralny na terenie Mazur.

Nad brzegiem Jeziora Rańskiego w Zalesiu znajduje się dwór, do którego drzwi prowadzą artystycznie wykonane żeliwne schody.

Miłośników historii i zabytków zachęcamy do zwiedzania zabytkowych kościołów w Targowie i Rańsku, a także Izby Muzealnej Powiatu Szczycieńskiego w Sąpłatach – jednej z czterech tego typu placówek działających we współpracy z Muzeum Mazurskim w Szczytnie.

Die Gemeinde Dźwierzuty entstand als eine der ältesten Siedlungen auf dem Gebiet des Latyfundiums der Familie von Wildenau, die 1383 entstanden sind. Zu dieser Zeit war sie ein der meist bevölkerten Dörfer auf dem Gebiet Szczytno. Im XVII wurde hier eine evangelische Kirche gebaut. Im Sommer kommen in die Denkmalkirche die Künstler mit den Konzerten von Kirchenmusik und klassischer Musik. Neben der Kirche befindet sich ein alter evangelischer Friedhof, der als der bestbehaltene Sakralbau in Masuren angesehen wird.

Am See Rańsko in Zalesie befindet sich ein Hof, zu wessen Tür künstlerisch ausgeführte gusseiserne Treppen führen.

Den Liebhabern der Geschichte und Sehenswürdigkeiten regen wir dazu an, sowohl die Denkmalkirchen in Targowo und Rańskie, als auch Museumstube des Bezirks Szczytno in Sępłaty – ein von solchen Objekten, die in Zusammenarbeit mit Muzeum Mazurskie in Szczytno stehen, zu besichtigen.

The village of Dźwierzuty was founded as one of the oldest settlements within the premises of the von Wildenaus' latifundia, established in 1383. At that time, it used to be one of the most populated villages of the land of Szczytno. The 17th century saw the erection of the Evangelical church, which nowadays, in the summer hosts sacral and classical music concerts. Apart from the church there is also an old Evangelical cemetery, considered to be the best preserved sacral object of this type in the region of Masuria.

A manor, the doors of which may be reached via the artistically made cast iron stairs, is to be found by Rańskie Lake.

We encourage all history and monuments lovers to visit the monumental churches within the villages of Targów and Rańsk as well as the Museum Chamber of the District of Szczytno in the village of Sąpłaty, one of the four institutions of this type, which operates in the co-operation with the Masurian Museum in Szczytno.

Starostwo Powiatowe w Szczytnie
ul. Sienkiewicza 1
12-100 Szczytno
tel. +48 89 624 70 00
tel. +48 89 624 70 05
e-mail: sekretariat@powiat.szczytno.pl
www.powiat.szczytno.pl

Wydawca: Starostwo Powiatowe w Szczytnie

Zespół Redakcyjny: Agata Popielarz-Dzielińska, Ryszard Łopatka, Paweł Krassowski

Korekta tekstu: Dariusz Kamassa

Fotografie:
– Archiwum Starostwa Powiatowego w Szczytnie
– Archiwum Muzeum Mazurskiego w Szczytnie
– Archiwum Urzędu Miejskiego w Szczytnie
– Archiwum Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie
– Hubert Jasionowski
– Ryszard Łopatka
– Paweł Krassowski
– Robert Rafalski
– Tomasz Muraszko
– Katarzyna Krassowska

Projekt i skład: Przemek Kozak; www.sonc.pl

Tłumaczenia testu: ALI&T. Tłumaczenia dla Biznesu

©2010 Starostwo Powiatowe w Szczytnie. Wszelkie prawa zastrzeżone.